

ISSN (Print): 2304–5809
ISSN (Online): 2313–2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 10 (98) жовтень 2021 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Бондар О.Б. – канд. с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Юридичні науки

Бернацька Н.І. – д-р. юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Політичні науки

Наумкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяєва В.Л. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос.
в галузі культурології

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Економічні науки

Іртищева І.О. – д-р екон. наук
Козловський С.В. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Медичні науки

Нетюхайло Л.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Соціологічні науки

Шапошникова І.В. – д-р соц. наук

Хімічні науки

Козьма А.А. – канд. хім. наук

Військові науки

Можаровський В.М. – д-р військ. наук

Міжнародна наукова рада

Adam Wrobel – Doktor, Associate Professor (Poland)
Arkadiusz Adamczyk – Professor, Dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Javad Khamisabadi – Professor, PhD in Industrial management (Iran)
Michal Sojka – Doctor in Engineer (Poland)
Stanislaw Kunikowski – Associate Professor, Dr hab. (Poland)
Wioletta Wojciechowska – Doctor of Medical Sciences (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глушченко Оlesia Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
НБУ ім. В.І. Вернадського, Google Scholar, CrossRef, Index Copernicus.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ серія КВ № 18987-7777Р,
видане Державною реєстраційною службою України 05.06.2012 року.

Обкладинка журналу приурочена до 85-річчя з дня народження Івана Федоровича Драча – українського поета, перекладача, кіносценариста, драматурга, державного і громадського діяча, першого голови Народного Руху України та Героя України. Івана Драча вважають поетом-новатором. Його творчість сповнена прихованої багатозначності, найхарактернішою ознакою якої є поєднання фантастичного і реального. «Поезія Івана Драча у 60-ті роки стала таким свіжим вітром, який пробудив інтерес у багатьох не тільки до української поезії й української літератури, а ширше – взагалі до всього українського», – так про свого колегу говорив поет Іван Антонович Малкович, назвавши його Гоголем у поезії.

ЗМІСТ**ТЕХНІЧНІ НАУКИ**

- Асламов Д.Н., Исмаилов М.А.**
Молекулярное взаимное прикосновение
поверхностей с высшим классом чистоты.....1

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- Ваугарова Gulshan**
Analysis of scientific approaches to defining
the essence of an entrepreneurial university.....5
- Дургун Х.М.**
Управління конкурентоспроможністю
земельних ресурсів в умовах ринку землі.....10
- Ковальчук О.С.**
Використання технологій
нелінійного управлінського впливу
у мотиваційному менеджменті.....14

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

- Гулько А.В., Задорожний В.П.**
Зовнішні ризики та затрати України
щодо можливого відновлення
її ядерного потенціалу.....18

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

- Данієвська О.В., Мараєва В.В.**
Інтеграція жінок до Збройних сил:
досвід Республіки Польща.....22

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

- Топорков Д.А.**
Стильові особливості декорації
архітектури Львова другої половини
XIX – початку XX століття в контексті
мистецьких тенденцій Австро-Угорщини.....26

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Віштаченко В.А.**
Творчі композиції художника
Олександра Грена як знакова складова
українського авангарду.....31
- Сохан І.О., Рихальська О.В.,
Замлинний О.В., Мосійчук Ю.О.**
Контактна імпровізація за Стівом Пекстоном:
принцип вільного руху як зв'язок
між танцівниками.....35
- Школьна О.В., Теслюк С.А.**
Бідермайер в інтер'єрі та меблях
першої половини XIX століття.....39

- Школьна О.В., Теслюк С.А.**
Інтерактивні можливості дистанційної освіти
з живопису та рисунку в Україні.....42

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Котляр І.С.**
Особливості прояву порушень
міжособистісних стосунків у жінок
із ознаками гендерної дисфорії.....45

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Виспінська Н.М.**
Формування критичного мислення
в дітей із РАС на уроках іноземної мови
в початковій школі.....49
- Деркач Ю.Я., Яблонська Р.Р.**
Пісня як ефективний засіб формування
лексичних навиків на уроках
англійської мови в початкових класах.....54
- Нос А.С., Кашуба Н.Р.**
Особливості системи вищої освіти Канади.....57
- Siechka Svitlana**
The usage of the concept of "debate"
in scientific literature and other disciplines.....60
- Снігур В.І., Братусь І.В., Гулька А.М.**
Презентація творів студентів
спеціальності "Образотворче мистецтво"
за допомогою сучасного програмного
забезпечення (на прикладі віртуальної
арт-галереї ArteDeum Digital Gallery).....64
- Сухопара І.Г., Мандибуря І.О.**
Формування вмінь молодших школярів
співпрацювати з іншими на уроках
«Я досліджую світ».....68
- Сухопара І.Г., Тимошук М.А.**
Особливості застосування технології
едьютейнмент на уроках «Я досліджую світ»...73
- Хомик А.Ю.**
Дидактичні передумови формування
стратегічної компетентності в усному
англомовному професійно орієнтованому
спілкуванні майбутніх IT-фахівців.....78

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Коломийська І.А., Поліщук І.М.**
Особливості перекладу Наталкою Сняданко
роману Шарлотте Кернер «Світлокопія».....83
- Скакун А.В.**
Особливості перекладу англійських термінів
українською мовою (на основі статті
«Cognitive approaches» Фабіо Альвеса
та Ампаро Уртадо Альбіра).....88

CONTENTS

ENGINEERING SCIENCES

- Aslanov Jamaladdin, Ismayilov Mahmud**
Molecular mutual touch of surfaces
with the highest class of purity.....1

ECONOMIC SCIENCES

- Bayramova Gulshan**
Analysis of scientific approaches
to defining the essence
of an entrepreneurial university.....5
- Durhun Khasan**
Land resources competitiveness management
in the land market conditions.....10
- Kovalchuk Oleksandr**
The use of technologies
of nonlinear management influence
in motivational management.....14

NATIONAL SECURITY

- Gunko Leonid, Zadorozhnyi Volodymyr**
Ukraine's external risks and costs regarding
the possible restoration of its nuclear potential..18

HISTORICAL SCIENCES

- Danilevskaya Oksana, Maraeva Violeta**
Integration of women into the Armed Forces:
experience of the Republic of Poland..... 22

CULTURAL STUDIES

- Toporkov Dmytro**
Specific stylistic features
of the architectural decoration
of Galicia during the Austro-Hungarian period
in the second half of the 19th
and early 20th centuries.....26

HISTORY OF ART

- Vishtachenko Viktoria**
Creative compositions by artist
Oleksandr Gren as a significant component
of the Ukrainian avant-garde.....31
- Sokhan Iryna, Rykhal's'ka Oksana,
Zamlynnyy Oleksandr, Mosiychuk Yuliya**
Contact improvisation by Steve Peston:
the principle of free movement
as a relationship between dancers.....35
- Shkolna Olga, Tesliuk Sofia**
Bidermair in interior and furniture
the first half of XIX century.....39

- Shkolna Olga, Tesliuk Sofia**
Interactive distance education
in painting and drawing in Ukraine..... 42

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

- Kotlyar Inna**
Peculiarities of manifestation of disorders
of interpersonal relations in women
with signs of gender dysphoria..... 45

PEDAGOGICAL SCIENCES

- Vyspinska Nataliia**
Formation of critical thinking in children
with autism spectrum disorders
in primary school foreign language lessons.....49
- Derkach Yuliya, Yablonska Romana**
Song as an effective mean of forming
lexical skills at English lessons
in primary schools.....54
- Nos Lyubov, Kashuba Natalia**
Features of the higher
education system of Canada.....57
- Siechka Svitlana**
The usage of the concept of "debate"
in scientific literature and other disciplines.....60
- Snihur Volodymyr, Bratus Ivan, Gunka Anna**
Presentation of works of students
from "Fine art" specialty with the help
of modern software (using ArteDeum Digital
Gallery as an example).....64
- Sukhopara Iryna, Mandybura Inna**
Forming skills of junior schoolchildren
to cooperate with others in lessons
«I explore the world».....68
- Sukhopara Iryna, Tymoshchuk Maria**
Peculiarity features of application
of technology edutainment in lessons
«I am explore the world».....73
- Khomyk Anna**
Didactic prerequisites for formation
of strategic competence in oral english
professionally oriented communication
of future future IT-specialists.....78

PHILOLOGICAL SCIENCES

- Kolomyiska Ivanna, Polishchuk Iliana**
The features of translation Natalia Sniadanko`s
novel "Blueprint: Blaupause".....83
- Skakun Alina**
Peculiarities of translation
of English terminology into Ukrainian
(based on the article "Cognitive approaches"
written by F. Alves and A. H. Albir)..... 88

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-18>

УДК 373.3.016:502/504]:37.064

Сухопара І.Г., Мандибуря І.О.
Київський університет імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ СПІВПРАЦЮВАТИ З ІНШИМИ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Анотація. Уміння молодших школярів співпрацювати з іншими визначено важливою навичкою Нової української школи і розглядається як здатність взаємодіяти разом для досягнення мети, результату спільної діяльності, обмінюючись інформацією, виявляючи активність, ініціативу, творчість, взаємовідповідальність, взаємопідтримку, взаємодовіру. Для формування таких умінь важливим є: створення мотивації; ознайомлення і засвоєння правил успішної спільної роботи; оволодіння вміннями співпраці в практичній діяльності; розвиток емоційної сфери, емоційного інтелекту молодших школярів. Спостереження, досліді, екскурсії, проекти, ігри, ситуації, ранкові зустрічі як основні форми організації вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вимагають спільної роботи школярів, у ході якої формуються вміння співпрацювати з іншими.

Ключові слова: співпраця, навчальна співпраця, вміння співпрацювати з іншими, молодші школярі, «Я досліджую світ».

Sukhopara Iryna, Mandybura Inna
Borys Grinchenko Kyiv University

FORMING SKILLS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN TO COOPERATE WITH OTHERS IN LESSONS «I EXPLORE THE WORLD»

Summary. The ability to cooperate with others is defined as an important skill of a person of the XXI century and a graduate of the New Ukrainian School. Cooperation in the educational process affects the activation of cognitive activity, positive motivation to learn, successful mastery of competencies by students, improving the psychological climate. We consider the ability of younger students to cooperate with others as the ability to interact together to achieve a goal, the result of joint activities, exchanging information, showing activity, initiative, creativity, mutual responsibility, mutual support and mutual trust. Such interaction requires from younger students the ability to actively listen, express their own opinion, explain it with arguments, prove, listen, respect the opinion of others, evaluate it, discuss different views, solutions, choose the best option, negotiate with classmates, help, support, inspire them, perform different roles, responsibilities, tasks, perform them responsibly, behave tolerantly, manage their own emotions, set a common goal, achieve results, present work. Important for the formation of students' ability to cooperate are: creating motivation; acquaintance and mastering of rules of successful joint work; mastering the skills of cooperation in practice; development of the emotional sphere, emotional intelligence of junior schoolchildren. The best option for the formation of such skills are training sessions to study the integrated course «I explore the world», which covers the system of knowledge about man, nature, society, state, value orientations in various spheres of life, research methods. Such forms of organization of the educational process as observation, experiments, excursions, projects, role-playing, story-role, folk, theatrical games, situations, morning meetings, which are leading in the study of the integrated course "I explore the world" require joint work of students. during which the ability to cooperate with others is formed.

Keywords: cooperation, educational cooperation, the ability to cooperate with others, junior high school students, «I explore the world».

Постановка проблеми. Сучасні сфери науки, виробництва, технологій, державні та громадські організації, великі компанії, фірми потребують від працівників умінь співпрацювати, взаємодіяти в командах чи групах людей. Уміння співпрацювати з іншими визначено однією з ключових навичок людини XXI століття і важливим умінням випускника Нової української школи. Сучасний освітній процес орієнтований на формування умінь молодших школярів співпрацювати з іншими, взаємодіяти між собою, працювати в команді, самостійно оволодівати знаннями, вміння, навичками, застосовувати їх під час вивчення матеріалу, пов'язаного з життям. Особливе місце в процесі формування умінь молодших школярів співпрацювати з іншими займають уроки «Я досліджую світ», оскільки учням для виконання проектних, дослідницьких, творчих завдань, здійснення спостережень потрібно взаємодіяти, розподіляти ролі, завдан-

ня, обов'язки, вислуховувати думку інших, обирати найкраще рішення, спільно виконувати і презентувати роботу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування умінь співпрацювати з іншими розглядається зарубіжними вченими в аспекті роботи учнів у групах різного складу (В. Ксїниць, К. Рудестам, Р. Славін), технології навчання у співпраці (cooperative learning) Е. Аронсон, (LearningTogether) Р. Джонсон і Д. Джонсон, (StudentTeamLearning – STL) (Джон Хопкінс). Питання впливу співпраці учнів на активізацію пізнавальної діяльності, формування мотивації, позитивне ставлення до навчання досліджували педагоги К. Ліймете, А. Бударний, А. Кирсанов, Б. Рабунський, І. Чередов, Г. Цукерман та інші. Дослідження Ш. Амонашвілі, С. Григор'єва, А. Раєвського, В. Сухомлинського довели, що співпраця учнів на уроці сприяє покращенню психологічного клімату, оптиміза-

ції взаємовідносин вчителя й учня, учнів одного з одним. Сучасні дослідники Г.Н. Волошина, В. Котов, О. Пехота, А. Токмань наголошують, що можливість співпраці, соціального контакту під час роботи в групах формують такі цінності, як суспільний досвід, задоволення результатами власної й сумісної роботи, взаємодопомогу, взаємозбагачення, взаємоконтроль.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питанням особливостей підготовки і проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі присвячені роботи Н. Бібік, Т. Воронцової, І. Жаркової, Л. Мечник, В. Пономаренко, О. Савченко, Н. Софій та інших. Проте недостатньо висвітлені питання організації спільної діяльності, взаємодії учнів початкової школи під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», а саме особливостей її організації на уроках «Я досліджую світ», вплив на формування компетентності молодших школярів, створення умов для спільної роботи, спільного виконання та інше.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження особливостей організації спільної діяльності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для формування вмінь співпрацювати.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічних наукових джерелах співпраця досліджується поруч з такими поняттями як співробітництво, взаємодія, партнерство, кооперація, кожне з яких має свої особливості. В тлумачних словниках співпраця розуміється як спільна діяльність, спільна праця для досягнення мети. Науковці розглядають співпрацю як: спільну роботу для досягнення мети (А. Бодальов, І. Вітковська, М. Кларін) [3; 4; 8]; спільну працю, дію, участь у спільній справі (А. Асмолов) [1]; специфічну форму взаємодії людини з іншими, де здійснюється обмін думками, інтересами, установками (В. Бахвалов, І. Зимня, А. Леонова) [2; 5; 10]. У дослідженнях учених також розглядається дефініція «навчальна співпраця», яка стосується взаємодії в освітньому процесі. Навчальну співпрацю розуміють як: взаємодію, в процесі якої педагоги та учні намагаються зрозуміти і підтримати один одного для досягнення результату діяльності (В.Г. Казанская) [6]; складну динамічно розвиваючу систему, яка включає розподіл навчальних дій і операцій, обмін діями, а також взаєморозуміння, комунікацію, планування і рефлексію; (В.В. Рубцов) [11]; допомогу учню в подоланні труднощів (Ш.А. Амонашвілі). Погоджуємося з думкою Т. Рунової щодо розуміння навчальної співпраці як «особливої форми навчальної взаємодії дітей між собою, при якому максимально розкривається особистісна ініціатива дітей, з'являється взаємний обмін інформацією, виникає позитивна реакція на «несхожість» учасників взаємодії». [12]. Дослідники визначають два основних аспекти навчальної співпраці: а) навчальна взаємодія учнів між собою; б) навчальна взаємодія з учителем. На початковій стадії характер дитячих навчальних контактів з ровесниками і вчителем розглядається як взаємодія.

Поділяючи погляди вчених І. Шавкун, Д. Квітки, Т. Ковальнової [7; 9; 13], можемо визначити такі ознаки співпраці, як відчуття приналежності

до групи, взаємовідповідальність, взаємопідтримка і взаємодовіра; здатність брати на себе відповідальність за кінцеві результати та виконувати будь-які внутрішньогрупові ролі заради досягнення спільної мети; відкрите обговорення проблем та обмін інформацією; об'єднання ресурсів і потенціалів всіх членів групи заради максимально швидкого й якісного виконання завдання; об'єднання в команду людей з взаємодоповнюючими навичками для ефективного вирішення проблем, наявність визнаного всіма членами команди лідера.

Американськими вченими М. Дойч, Р. Джонсон, Д. Джонсон досліджено переваги співпраці під час навчання в порівнянні з індивідуальною формою роботи та змаганням, виявлено виховний потенціал кооперативного навчання (Р. Олсен, С. Каган), розроблено різноманітні методи і технології навчання у співробітництві Р. Джонсон, Д. Джонсон, Е. Голубек, Ф. Ліман, Р. Славін, С. Каган, Ш. Шаран, Е. Аронсон та ін.

Педагоги і психологи відмічають вплив умінь співпрацювати з іншими на: створення оптимальних умов для успішного оволодіння знаннями, вміннями, компетентностями всіма учнями відповідно до їх навчальних можливостей (А. Бударний, Ю. Чабанський, І. Чередов); успішне просування як слабких, так і сильних учнів, розкриття потенційних можливостей (А. Метса); збільшенні обсягу матеріалу, що вивчається, глибини його розуміння, зменшенні навчального часу на формування понять (Р. Цукерман); позитивну мотивацію до навчання, виховання стійких пізнавальних інтересів (І. Чередов); активізацію пізнавальної діяльності, прагнення до більш високих досягнень, зміцнення віри в свої сили (А. Бударний, А. Кирсанов, Б. Рабунський, І. Чередов, Г. Цукерман); покращення психологічного клімату, оптимізацію взаємовідносин вчителя й учня, учнів одного з одним (С. Григор'єв, А. Раєвський).

Уміння молодших школярів співпрацювати з іншими розглядається як здатність взаємодіяти разом для досягнення мети, результату спільної діяльності, обмінюючись інформацією, виявляючи активність, ініціативу, творчість, взаємовідповідальність, взаємопідтримку і взаємодовіру. Така взаємодія вимагає від молодших школярів умінь активно слухати, висловлювати власну думку, аргументовано її пояснювати, доводити, вислуховувати, поважати думку інших, оцінювати її, обговорювати різні погляди, варіанти вирішення проблеми, обирати оптимальний варіант, домовлятися з однокласниками, допомагати, підтримувати, надихати їх, виконувати різні ролі, обов'язки, завдання, відповідально їх виконувати, поводитися толерантно, керувати власними емоціями, ставити спільну мету, досягати результату, презентувати роботу. Для формування вмінь учнів початкової школи співпрацювати з іншими, на нашу думку, важливо звернути увагу на:

– створення у молодших школярів мотивації, яка спонукатиме їх до співпраці. З цієї метою доцільно забезпечити такі умови, які переконують школярів у тому, що співпрацювати з іншими цікаво, захоплює, приємно, весело; спільна праця більш ефективна, ніж індивіду-

альна, оскільки дозволяє швидше, продуктивніше, більш творчо виконати завдання, зробити те, що неможливо або дуже важко наодинці; в ході співпраці виникають дружні стосунки з іншими, які зберігаються і після виконаної роботи;

– ознайомлення і засвоєння правил успішної спільної роботи. Для цього доцільно продемонструвати користь обговорення, узгодження планів роботи, своїх дій з іншими, правил ефективного спілкування, розподілу обов'язків, ролей, відповідальності, дотримання справедливості, об'єктивності, допомоги, підтримки, сприяти оволодінню зазначеними правилами на практиці;

– оволодіння вміннями співпраці. З цією метою доцільно пропонувати для виконання навчальні, практичні, творчі, ігрові завдання для спільного виконання, які будуть цікавими, творчими, доступними, задовольняти освітні потреби учнів, переконувати школярів в тому, що спільна робота дала можливість отримати значно кращий результат;

– розвиток емоційної сфери, емоційного інтелекту молодших школярів. З цією метою важливо вчити учнів розпізнавати, розуміти, адекватно виявляти власні емоції, розпізнавати, відчувати емоції ровесників, керувати власним емоційним станом, визначати, розуміти, адекватно реагувати, впливати на емоції членів групи, команди (надихати, підтримувати, підбадьорювати, вселяти впевненість).

Оптимальним варіантом для формування вмінь учнів початкової школи співпрацювати з іншими, на нашу думку, є навчальні заняття з вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», який охоплює систему знань про людину, природу, суспільство, державу, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності. Розкриємо різні аспекти формування вмінь молодших школярів співпрацювати з іншими через особливості вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Основним завданням інтегрованого курсу є формування ключових (базових) і предметних компетентностей, серед яких зазначені ті, що передбачають оволодіння досвідом, який набувається лише у взаємодії з іншими (активної громадянської позиції на засадах демократії, поваги до прав і свобод людини, толерантного ставлення до оточуючих, набуття досвіду життя в соціумі з урахуванням демократичних принципів, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду). Для реалізації цього завдання необхідно пропонувати учням розглянути і знайти вирішення різноманітних життєвих ситуацій у групах, що допоможе розглянути різні варіанти розв'язання, обговорити їх, висловити і вислухати аргументовані рішення, обрати оптимальний спосіб відповідно до умов, з'ясувати причини виникнення проблемних ситуацій. Таким чином, будуть формуватися цінності, навички, способи діяльності, особистісні ставлення та реакції, а не готові знання, що відповідає вимогам Нової української школи.

2. Компетентнісний підхід до вивчення інтегрованого курсу передбачає, що вчитель не передає готові знання, не примушує до їх відтворення, а створює умови для опанування знаннями самостійно в практичній діяльності, застосуван-

ні набутого досвіду в нових ситуаціях, виявленні причинно-наслідкових зв'язків. Враховуючи, що у молодшому шкільному віці навички самостійної роботи лише формуються, доцільно на перших етапах організовувати спільну роботу учнів у групах, де школярі можуть допомогти один одному, підтримати, поділитися ідеями, думками, розподілити ролі, відтак, почуватися комфортно, впевнено, відповідально. Така співпраця учнів в групах підтримує допитливість учнів початкових класів, їхнє прагнення бути самостійними у пошуку нових знань та дає можливість сформувати різні рівні дослідницької компетентності, що спричиняє зміну особистісних якостей учня, а саме – перехід від позиції учня-спостерігача до учня-дослідника.

3. Діяльнісний підхід у вивченні дисципліни «Я досліджую світ» передбачає активні форми організації освітнього процесу, практичні роботи, які пов'язані з набуттям соціального, емоційно-чуттєвого досвіду, дають можливість учням виявляти активність, самостійність, покладатися на інших, демонструвати підтримку. Такими практичними формами діяльності школярів на уроках «Я досліджую світ» є проекти, екскурсії, демонстраційні і лабораторні дослідження, проблемні ситуації, екологічне моделювання, екологічні акції, театралізація, драматизація, ігри, конкурси, квести, ранкові зустрічі тощо.

4. Мультисенсорний підхід у вивченні «Я досліджую світ» зумовлює дослідницьку поведінку учнів, сприйняття ними властивостей і якостей предметів, явищ природного та соціального оточення, навчання спрямовуються у сферу пошукової діяльності, що передбачає виконання завдань дослідницького характеру для обстеження предмету, об'єкту, явища за допомогою органів чуття, опису, порівняння з іншими предметами, явищами; для виявлення ознак, призначення, приналежності; для встановлення причинно-наслідкових зв'язків; ознайомлення з способами пізнання оточуючого світу (спостереження, дослідження, опрацювання різних джерел інформації). Одним із методів дослідження, з якими учні знайомляться вже з першого класу є дослід. Для спостереження, а потім їх самостійного проведення рекомендується організовувати таку роботу школярів у групах, де учні зможуть навчитися діяти за інструкцією, дотримуватися послідовності виконання дій, спостерігати, фіксувати результати власних спостережень, порівнювати і доповнювати результати за допомогою однокласників, робити висновки, шукати способи застосування набутих знань, доводити гіпотези за допомогою дослідження.

5. Особистісно-орієнтований підхід у вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» реалізується через створення психологічного комфорту в групах, які спільно з захопленням, інтересом працюють над виконанням навчальних завдань, вирішенням ситуацій, створенням проектів, де враховуються освітні потреби дитини в отриманні знань, спілкуванні з однокласниками, відчуттям себе в ролі творців, дослідників, авторів, акторів, лідерів, переможців. Індивідуалізація та диференціація освітнього процесу забезпечується через організацію навчальних центрів, зокрема роботи в дослідницькому центрі навчан-

ня, де є можливість виконувати завдання різного рівня складності, творчості, ступенем допомоги вчителя спільно в парах, групах, командах.

6. Організація діяльності в освітньому середовищі, зокрема в дослідницькому центрі забезпечує можливість отримувати нові знання, удосконалювати практичні навички, здійснювати вибір, усвідомлюючи його наслідки, приймати самостійні рішення, співпрацювати в парі, групі під час вивчення «Я досліджую світ». Організація роботи в дослідницькому центрі допомагає здійснювати різні види роботи, виконувати практичні, творчі завдання, працювати з різними навчальними матеріалами спільно, що сприяє формуванню вмінь молодших школярів співпрацювати.

7. Серед пріоритетних форм організації навчання з вивчення «Я досліджую світ» визначають такі, як проектна робота, екскурсія, гра, ситуативні завдання. Екскурсія дозволяє проводити спостереження, вивчати тіла і явища природи, громадські, виробничі, культурні, історичні об'єкти в природних або штучно створених умовах. До проведення екскурсії учні об'єднуються в групи, кожна отримує своє завдання, питання, маршрут, спосіб фіксації результатів, подачі роботи. По завершенню роботи учні готують і представляють звіт, який готували спільно. Така робота вимагає від школярів умінь розподіляти обов'язки, відповідально їх виконувати, оскільки це впливає на їх спільний результат, шукати творчі, нестандартні рішення представлення результатів, що допоможе виявляти творчі здібності, розкрити потенційні можливості кожного.

Для дослідження культурної спадщини українського народу, вивчення природи рідного краю, екологічних проблем, формування емоційно-ціннісне ставлення до природи, людини, суспільства, держави школярам пропонується виконання інформаційних, творчих, практико-орієнтованих, дослідницьких проектів. Для вирішення проблеми, яка лежить в основі проекту, потрібно об'єднати зусилля членів команди, запропонувати шляхи вирішення проблеми, обрати оптимальний варіант, виконати певні дії, застосувавши знання, вміння, навички, досвід, презентувати роботу, що вимагає від учнів умінь уважно слухати, висловлювати власну думку, приймати думку інших, домовлятися, взаємодіяти, брати відповідальність, виконувати різні ролі, адекватно керувати власними емоціями, розуміти емоційні стани інших, підтримувати членів команди. Окрім того, школярі вчатьса самостійно визначати мету, намічати кроки для її виконання, досягати результату.

Рольові, сюжетно-рольові ігри дозволяють учням випробувати різні ролі, дотримуватися правил, домовленостей гри, спілкуватися, вза-

ємодіяти, засвоювати правила поведінки в суспільстві. Народні ігри знайомлять з традиціями та звичаями народу, побутом, уявленнями про світ у захоплюючій рухливій формі. У театралізованих іграх учні відтворюють літературні твори, історичні події, що вимагає розігрування в особах, відтворення за допомогою виразних засобів (інтонації, жестів, міміки, пози, ходи) конкретних образів, проникнення в емоційний стан персонажів, розуміння причин поведінки і наслідків до яких вони призводять. Всі ігри вимагають взаємодії з іншими, відповідно, виховується повага до інших, толерантність, дружність, що сприяє формуванню вмінь співпрацювати.

Для оволодіння навичками поведінки в життєвих ситуаціях, їх аналізу, застосуванням здобутих знань про способи громадянської поведінки, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства пропонуються для вирішення ситуативні завдання, які містять певну проблему, дилему «Як вчинити?». Обговорення вирішення таких ситуацій спонукає учнів розглядати різні рішення, знаходити переконливі аргументи на їх користь, доводити власну думку, в той же час вислуховувати протилежні погляди, знаходити кілька варіантів рішення відповідно до певних умов. Така дискусія вчить толерантному ставленню до іншої думки, поваги до опонентів, що допомагає будувати конструктивні відносини в групі, знаходити спільне розв'язання проблеми.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вміння співпрацювати з іншими розуміємо як здатність взаємодіяти разом для досягнення мети, результату спільної діяльності, обмінюючись інформацією, виявляючи активність, ініціативу, творчість, взаємовідповідальність, взаємопідтримку і взаємодовіру. Для формування вмінь учнів співпрацювати з іншими важливим є: створення мотивації, яка спонукає до співпраці; ознайомлення і засвоєння правил успішної спільної роботи; оволодіння вміннями співпраці в практичній діяльності; розвиток емоційної сфери, емоційного інтелекту молодших школярів. Такі форми організації освітнього процесу, як спостереження, досліді, екскурсії, проекти, рольові, сюжетно-рольові, народні, театралізовані ігри, ситуації, ранкові зустрічі, що виступають провідним під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», вимагають спільної роботи школярів, у ході якої формуються вміння співпрацювати з іншими. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці методичних матеріалів для формування вмінь співпрацювати з іншими на уроках «Я досліджую світ» та їх впливу на молодших школярів.

Список літератури:

1. Асмолов А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пособие для учителя / под ред. А.Г. Асмолова. Москва : Просвещение, 2008. 151 с.
2. Бахвалов В.А. Развитие учащихся в процессе творчества. Москва : Центр «Педагогический поиск», 2000. 144 с.
3. Бодалев А.А., Ковалев Г.А. Психологические трудности общения и их преодоление. Москва, Воронеж, 1999. 256 с.
4. Витковская И.М. Обучение младших школьников в совместной деятельности. Псков, 2000. 96 с.
5. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Москва : Логос, 2004. 384 с.
6. Казанская В.Г. Психология и педагогика. Краткий курс. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 240 с.
7. Квітка Д. Особистість, колектив, команда. Відкритий урок: розробки, технології, досвід. URL: <https://osvita.ua/school/method/6022/>